

УДК 378:373.091.12.011.3-051

DOI: 10.24144/2524-0609.2026.58.171-177

Мешко Галина Михайлівна

доктор педагогічних наук, професор
в.о.завідувача кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
hal-meshko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3168-3954>

Мешко Олександр Іванович

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри психології
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, Україна
meshko_o@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4463-7073>

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ГАРМОНІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. Статтю присвячено важливій проблемі психолого-педагогічної науки – формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя в координатах гармонізації його особистості. Проаналізовано стан дослідженості у наукових джерелах проблеми формування індивідуального стилю педагогічної діяльності та обґрунтовано необхідність його формування на етапі професійної підготовки у закладі вищої освіти. Мета дослідження полягала в тому, щоб проаналізувати особливості становлення індивідуального стилю професійної діяльності педагога в контексті гармонізації його особистості, можливості і досвід його формування в майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. На основі аналізу наукової літератури й вивчення освітньої практики виокремлено чинники і визначено етапи формування індивідуального стилю педагогічної діяльності, окреслено й схарактеризовано роль і можливості психолого-педагогічних дисциплін у досліджуваному аспекті, зокрема, інтегрованого курсу «Педагогіка», курсів «Психологія», «Вікова і педагогічна психологія», спеціально організованої неперервної педагогічної і виробничої практик. Представлено досвід роботи з формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя. Розкрито роль розробленого психолого-педагогічного тренінгу, який проводиться у межах діяльності Центру педагогічного консалтингу, в формуванні індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя й гармонізації його особистості, зосереджено увагу на можливості формування псевдостилу професійної діяльності, визначено причини його вироблення та способи превенції. Окреслено перспективи подальших наукових розвідок, що передбачають обґрунтування й упровадження системи роботи з формування оптимального стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів на етапі професійної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вчителі, індивідуальний стиль професійної діяльності, формування індивідуального стилю педагогічної діяльності, гармонізація особистості вчителя.

Вступ. Важливою умовою забезпечення професійної успішності вчителя є гармонізація його особистості, вміння налагоджувати гармонійні стосунки з учнями, їх батьками, колегами по роботі, здатність жити у злагоді з іншими людьми і самим собою. Гармонізація особистості вчителя передбачає поступове усунення невротичних аспектів його внутрішнього світу, підвищення ступеня автентичності й узгодження інтегральних якостей особистості. Гармонізація внутрішнього світу педагога сприяє конструктивній взаємодії в освітньому процесі, позитивному сприйняттю себе та інших, допомагає протистояти професійним стресам й уникати конфліктних ситуацій, підвищувати рівень стресостійкості, створювати умови для психологічної безпеки учнів і психологічної захищеності для себе.

Гармонізації внутрішнього світу особистості вчителя сприяють: пізнання себе; адекватна самооцінка своїх особистісних та професійно значущих рис і якостей; аналіз власної діяльності; прийняття себе реального; відповідальність перед собою за дотримання професійних цінностей, вибір способів діяльності і поведінки; сформованість гнучкої професійної Я-концепції, що автоматично спричиняє зміну поведінки унаслідок перебудови уявлень про себе;

прагнення до самозмін і саморозвитку.

Одним із способів гармонізації особистості є сформований індивідуальний стиль педагогічної діяльності. Тому у контексті дослідження проблеми гармонізації особистості вчителя актуальним є питання становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності, вирішення якого сприятиме цілісності його особистості, підвищенню професіоналізму і компетентності, досягненню успіху у професійній діяльності. Саме володіння ефективними способами педагогічної діяльності дає змогу вчителю перейти від одиничного успіху до постійного і забезпечити успішність у професійній діяльності.

Індивідуальний стиль професійної діяльності є як чинником, так і результатом особистісно-професійного розвитку педагога, адже під час набуття професійного досвіду інтегруються властивості нервової системи, особливості характеру, поведінки, інтелектуальної та емоційної сфер особистості і формуються унікальні риси та якості, індивідуальні педагогічні здібності фахівця, що забезпечують його самоефективність і професійну успішність. Крім цього, сформований індивідуальний стиль дає педагогу можливість ефективно працювати без напруження функціональних резервів, і є свідченням успішної адаптації

до вимог професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність цілісного підходу до проблеми гармонії і дисгармонії особистості. З позиції психологічної науки [1], розвиток особистості передбачає наявність як гармонійних, так і дисгармонійних фаз. Особистісна дисгармонія є непатологічним відхиленням у розвитку особистості, що виникає під впливом певних несприятливих обставин, кризових ситуацій, деструктивних конфліктів. Розвиток дисгармонійних станів особистості вчителя спричиняють комунікативні утруднення професійної діяльності, неконструктивна взаємодія, недостатня комунікативна компетентність, несформованість продуктивного стилю педагогічної діяльності і спілкування. Особистісна дисгармонія пов'язана і зі специфічними комунікативно-поведінковими проявами акцентуацій характеру, особливостей темпераменту особистості педагога, які можуть бути детермінантами як бар'єрів у педагогічній взаємодії, так і неуспішності у професійній діяльності.

Індивідуальний стиль професійної діяльності є об'єктом наукового дискурсу у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Вивчається індивідуальний стиль професійної діяльності, індивідуальний стиль педагогічної діяльності, індивідуальний стиль педагогічного спілкування, продуктивний стиль професійної діяльності, оптимальний стиль професійної діяльності.

У науковій літературі є багато психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі формування індивідуального стилю професійного спілкування. У розробках Н. Волкової зі співавторами [2], С. Дубовик [3], Л. Савенкової [4], В. Теслюк [5] та працях інших учених виокремлено компоненти й індикатори продуктивного стилю спілкування, визначено шляхи і способи його формування. Л. Савенкова називає такі психологічні показники успішності педагогічного спілкування, а отже, і продуктивного стилю педагогічного спілкування: «спонтанність, легкість, що забезпечується навичками й гарною саморегуляцією; задоволення цим спілкуванням унаслідок досягнення психологічного контакту й взаєморозуміння» [4].

Індивідуальний стиль професійної діяльності фахівців різного профілю є предметом дослідження у низці праць таких учених: Н. Волкова, В. Свтушенко, В. Ковальчук, С. Колосова, О. Крупський, О. Лавніков, О. Лаврентьева, І. Шама та ін. У контексті нашого дослідження інтерес представляє трактування індивідуального стилю професійної діяльності як комплексного особистісного утворення, яке охоплює сталу систему методів та методик роботи і визначає певну стратегію поведінки у трудовій діяльності [6, с. 41]. При цьому прийоми і способи діяльності фахівця є засобом пристосування до об'єктивних вимог професійної діяльності й зумовлені певними його особистісними властивостями. Подібним є визначення означеного феномена в дисертаційному дослідженні Ж. Ковалів як «своєрідного прояву його особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій» [7, с.4].

Дослідники В. Староста, О. Химич і Р. Оросова, спираючись на аналіз низки наукових праць, визначають індивідуальний стиль педагогічної діяльності як багатоаспектне поняття у координатах різних підходів: з позиції особистісно-розвивального підходу стиль є індивідуально-своєрідною системою розвитку особистості вчителя; діяльнісного підходу – стиль потрактовано визначальним компонентом

системи способів діяльності; особистісно-діяльнісного підходу – стиль представлено як інтеграцію індивідуальних якостей і системи способів діяльності [8, с.5].

Узагальнюючи підходи до розкриття індивідуального стилю в сучасній психолого-педагогічній науці, дослідник І. Бугаєнко [9] визначає та характеризує системоутворювальну, смислоутворювальну, інструментальну і компенсаторну функції індивідуального стилю професійної діяльності. У працях Н. Волкової і В. Бикової [10], Ж. Ковалів [7], С. Колосової [11] та ін. виокремлено такі складники індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх фахівців: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, особистісно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний. Варто зазначити, що дослідники активно вивчають можливості діагностики індивідуального стилю. Зокрема, заслуговує на увагу обґрунтована й описана В. Лефтеровим і А. Алексєєвим [12] психодіагностична методика з виявлення стилів професійної діяльності.

Учені [6; 10; 13; 14] досліджують ознаки сформованого індивідуального стилю професійної діяльності, механізми, особливості та шляхи його формування в освітньому процесі закладу вищої освіти, пропонують інтерактивні особистісно орієнтовані й практико орієнтовані технології навчання. Для нашого дослідження важливим є підхід Н. Волкової і В. Бикової, котрі вважають, що індивідуальний стиль професійної діяльності «виробляється майбутнім фахівцем самостійно (стихийно або цілеспрямовано) відповідно до власних ціннісно-сміслових переконань, зумовлюється синергією фахових знань, умінь, навичок, певної сукупності професійно-особистісних якостей, активного позитивного ставлення до діяльності» [10, с.35].

Дослідники В. Ковальчук [15], С. Колосова [11] виокремлюють такі етапи формування індивідуального стилю професійної діяльності: когнітивний, під час якого майбутній фахівець має «привласнити» норми й зразки професійної діяльності; практичний, який передбачає засвоєння окремих дій, операцій, формування професійних умінь і навичок, включення їх у систему. Дещо інші етапи формування індивідуального стилю професійної діяльності виокремлюють учені О. Лаврентьева і О. Крупський [6]: освоєння професійної діяльності за встановленими нормативами та освоєння професійної діяльності за власно виробленим зразком.

У контексті нашого дослідження заслуговують на увагу визначені й обґрунтовані у науковій літературі педагогічні умови формування індивідуального стилю професійної діяльності, зокрема: урахування індивідуально-психологічних особливостей майбутніх фахівців; використання засобів комплексної диференціації задля розвитку адекватної самооцінки та настанов щодо виконання трудових дій; цілеспрямоване формування системи раціональних прийомів професійної діяльності; створення на заняттях сприятливого мікроклімату, атмосфери співтворчості і співпраці для закріплення оригінальних способів здійснення професійної діяльності [6, с.46].

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати про недостатню розробленість проблеми формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів. Потребують вивчення чинники, етапи, особливості та технології формування індивідуального стилю педагогічної діяльності, необхідний пошук шляхів, засобів і ресурсів для вирішення означеної проблеми на етапі професійної підготовки майбутніх учителів.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізува-

ти особливості становлення індивідуального стилю професійної діяльності педагога у контексті гармонізації його особистості, можливості і досвід його формування в майбутніх учителів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукової психологічної, педагогічної літератури, порівняння, систематизація, узагальнення для виявлення теоретико-методологічних підходів до вивчення індивідуального стилю педагогічної діяльності, з'ясування його сутності, чинників та етапів формування; емпіричні – спостереження, узагальнення педагогічного досвіду формування індивідуального стилю педагогічної діяльності на етапі професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності передбачає становлення унікальної системи прийомів і методів роботи, яка базується на поєднанні особистісних якостей педагога та вимог професійної діяльності. Реальна освітня практика свідчить, що доцільно сформований індивідуальний стиль педагогічної діяльності характерний не для кожного вчителя. Відповідності між стилем професійної діяльності і властивостями особистості, як свідчать наші спостереження, часто бракує не тільки випускникам закладів вищої освіти, а й вчителям-початківцям. Згідно з даними нашого дослідження, така невідповідність характерна майже для половини здобувачів вищої освіти, які проходили педагогічну практику у школі. Тому актуальним є питання про спеціальне спрямування і стимулювання становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів, чинники, етапи його становлення.

Індивідуальний стиль педагогічної діяльності є результатом, передусім, саморозвитку вчителя, а також спеціально спрямованих впливів. Потенційні можливості педагогів можуть повною мірою реалізуватися лише за умови загальної раціональної самоорганізації та ефективного самоуправління навчальної діяльності. Тому становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності буде ефективним, якщо навчально-професійна діяльність майбутніх учителів буде спеціально організована й орієнтована на їх самопізнання, самовдосконалення і саморозвиток. На формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів можна цілеспрямовано впливати «на основі розгортання всіх граней їх індивідуальності і розвитку потреби в самопрояві через розкриття суб'єктивних сенсів професії» [16, с. 247].

Тому на етапі професійної підготовки потрібно створити умови, що забезпечують саморозкриття індивідуальності студентів. Головне завдання навчання полягає у тому, щоб допомогти майбутнім учителям зрозуміти себе, знайти свої сильні сторони, свої проблеми, мобілізувати внутрішні сили і можливості для їх вирішення і саморозвитку. Справжній сенс професійної підготовки полягає в тому, щоб допомогти майбутньому вчителю зорієнтуватися в типології професійної діяльності і створити умови для самопрояву індивідуальності в освітньому полі професійної підготовки. Через засвоєння типового у професійній діяльності, розвиток індивідуальних потенцій та потреби у вираженні і досягненні оптимальних результатів можна привести майбутніх учителів до опанування, засвоєння особистісно значимого і професійно цінного стилю педагогічної діяльності, сформувати у них готовність до оволодіння індивідуальним стилем педагогічної діяльності.

На формування індивідуального стилю педагогічної діяльності на етапі професійної підготовки

впливає низка чинників: індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти (їх характер, темперамент, ціннісна система майбутнього вчителя (система цінностей, норм, настанов), здібності, компетентність), зовнішні умови (наявність розвивально-креативного освітнього середовища, особливості організації навчання та взаємодії з викладачами задля вироблення продуктивних і творчих способів здійснення педагогічної діяльності, особливості проходження пропедевтичної практики та адаптації під час виробничої практики), а також здатність до особистісно професійного самовдосконалення і саморозвитку. Немаловажне значення має участь студентів у неформальній освіті та їх залучення до реалізації освітньо-волонтерських проєктів.

Варто зазначити, що необхідною умовою формування індивідуального стилю педагогічної діяльності є здатність майбутнього вчителя до самооцінки та аналізу власної діяльності і перехід від простого копіювання чужого досвіду до вибору продуктивного власного стилю професійної діяльності. Сформований позитивний стиль педагогічної діяльності допомагає досягти професійного успіху, тоді як переважно негативний стиль закріплює негативні тенденції поведінки і заважає професійному розвитку.

Можливе формування спотвореного, нераціонального стилю професійної діяльності, або псевдостилу професійної діяльності. Псевдостиль проявляється у помилкових і хибних індивідуальних прийомах і способах діяльності, він не забезпечує високих результатів діяльності, може спричинити низьку продуктивність навіть за високої якості, або навпаки, а також затримувати професійний розвиток педагога. Псевдостиль формується по-різному: через незнання справжніх прийомів та способів професійної діяльності і спілкування, незнання своїх особливостей, невміння спиратися на власні сильні сторони, наслідування «зразків» діяльності одногрупників, учителів, викладачів, у яких інші типологічні властивості тощо. Формування псевдостилу небезпечне тим, що майбутній учитель, котрий виробив такий стиль, закріплює його, а процес корекції і «переробки» завжди набагато складніший і важчий.

Розв'язанню означеної проблеми допомагає аналіз зі здобувачами вищої освіти конкретних ситуацій із життя школи, діяльності студентів-практикантів, молодих учителів. Важливо, щоб майбутні вчителі усвідомили необхідність цілеспрямованого формування у себе такого стилю, який найбільше відповідає їхній індивідуальності. Це унеможливить механічне копіювання досвіду інших учителів, їх окремих дій, прийомів і методів роботи, зразків професійної діяльності. Зосереджуємо увагу на важливості формування оптимального стилю професійної діяльності як системи найбільш ефективних способів і прийомів організації професійної діяльності, що створює можливості для співпадіння індивідуальних особливостей педагога та вимог професійної діяльності і сприяє ефективності педагогічної діяльності й забезпеченню професійної успішності.

У процесі формування індивідуального стилю педагогічної діяльності враховуємо етапи його становлення: підготовчий, що передбачає опанування теоретичних знань, самопізнання і діагностику власних особистісних і професійно значущих рис і якостей майбутніх учителів; практичний, який орієнтує на апробацію різних методів навчання і виховання через моделювання певних виховних справ та уроків, мікророзкладання, вправлення в їх використанні під час практичних занять, тренінгу, в освітньо-волонтерській діяльності; рефлексивно-оцінний, що дає

зможу безпосередньо у професійній діяльності використовувати певні методи і прийоми роботи, оцінювати ефективність обраних способів діяльності, аналізувати їх результативність для вирішення професійних завдань і загалом формування цілісної моделі поведінки.

Тому задля забезпечення становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Педагогіка» зосереджуємо увагу на: формуванні професійних цінностей, педагогічних поглядів і соціально значимих установок особистості; позитивного ставлення до професійної діяльності; допомогу у пізнанні й усвідомленні студентом властивостей власної індивідуальності, своїх індивідуально-психологічних особливостей; розвиток здатності до оцінки й аналізу власної діяльності; формування установок на саморозвиток.

У досліджуваному аспекті важливе значення, крім лекцій і практичних занять, мають: проходження пропедевтичної та виробничої педагогічних практик, індивідуальна консультативно-методична робота і спеціально організована тренінгова практика у координатах діяльності Центру педагогічного консалтингу. Зусилля ми спрямовуємо не стільки на те, щоб навчити майбутніх учителів конкретних дій у тих чи інших педагогічних ситуаціях, скільки прагнемо створити у них внутрішню орієнтацію на пошук педагогічно грамотних і психологічно виправданих прийомів і способів діяльності, які відповідають особливостям їх індивідуальності й узгоджуються з ними. Ми також спеціально не зосереджуємо увагу на виявленні у майбутніх педагогів типів вищої нервової діяльності, а формуємо у них установки і розуміння того, що серед успішних учителів є представники різних типів темпераментів. Адже не існує особливого типу вищої нервової діяльності вчителя для професійної успішності, хоча деякі його психофізіологічні властивості сприяють кращій результативності педагогічної праці і є передумовами розвитку педагогічних здібностей.

Оскільки індивідуальний стиль педагогічної діяльності формується на основі самостійного вибору майбутнім учителем операцій, дій і способів діяльності і спілкування, то наша допомога спрямовується головним чином на допомогу у самопізнанні і професійному самовдосконаленні студентів. У процесі вивчення модуля «Вступ до педагогічної професії» інтегрованого курсу «Педагогіка» майбутні вчителі ознайомлюються із сутністю та типологіями стилів педагогічної діяльності і спілкування. Засвоєння типового у професійній діяльності, пізнання себе, самопрояв індивідуальності в освітньому процесі, розвиток потреби у досягненні оптимальних результатів і професійного успіху, акмесинергетична позиція майбутніх учителів сприяють засвоєнню і виробленню оптимального стилю педагогічної діяльності, який буде і особистісно значущим, і професійно цінним.

Тести і методики для самопізнання, низка творчих завдань [17], які виконують студенти першого курсу, дають їм змогу виявити індивідуальні особливості, визначити рівень сформованості професійно значущих рис та якостей і на основі цього створити власний «професійний рельєф особистості» (карту особистості педагога) як орієнтир і основу для професійного самовиховання й саморозвитку. Логічним продовженням діяльності в досліджуваному аспекті є складання майбутніми вчителями у процесі вивчення курсу «Психологія» власного психологічного портрету [18].

Розв'язування педагогічних задач і ситуацій різ-

них рівнів складності [17], психологічні і педагогічні ігри, мікрвикладання, міні-уроки, рольові ігри, програвання педагогічних ситуацій, перегляд з наступним аналізом відеоматеріалу на відповідні теми сприяють опануванню майбутніми вчителями практичних умінь вирішення проблем, з якими вони зустрінуться у професійній діяльності, і загалом спрямовані на формування їх професійної компетентності, усвідомлення себе у професії і «входження» в неї.

Під час проведення майбутніми вчителями фрагментів уроків, виховних заходів увагу зосереджуємо не тільки на доцільності використання форм, методів і прийомів роботи, а й на їх вміння опиратися на сильні сторони своєї особистості і презентувати себе у взаємодії з учнями. Тому інколи у процесі мікрвикладання, наприкінці «уроку» «учні» подають записки «вчителю», де зазначають, як вони сприймають використані ним методи і прийоми роботи, способи взаємодії. «Учитель» повинен дати відповіді на ці записки, прокоментувати написане.

Під час проходження педагогічної практики майбутні вчителі мають можливість апробувати, коригувати й удосконалювати вироблені у них способи діяльності у реальних професійних умовах й інтегрувати їх у цілісний ефективний стиль професійної діяльності. Студенти-практиканти виконують спеціально розроблені завдання, які спрямовані на розвиток умінь самоспостереження і самоаналізу, створення реального уявлення про своє «Я» і вміння адекватно оцінювати власний стиль професійної діяльності, а також на вивчення стану сформованості у вчителів закладу освіти, де студенти проходять педагогічну практику, індивідуального стилю педагогічної діяльності, що притаманний вчителям, з'ясування, чи є він продуктивним. У психолого-педагогічних щоденниках практики вони описують педагога, який їм імпонує своєю манерою спілкування, і визначають, що для них є найбільш привабливим у його стилі діяльності, а також характеризують педагога, який не сподобався їм манерою спілкування, стилем діяльності й зазначають, чим саме.

Майбутні вчителі аналізують доцільність чи недоцільність використання у конкретному випадку на уроці чи під час організації виховних справ певних методів і прийомів роботи, обраних способів власної діяльності, пропонують інші можливі варіанти. Це сприяє формуванню здатності до самоаналізу, розвитку професійної рефлексії, усвідомленню плюсів і мінусів власної професійної діяльності, формуванню професійної Я-концепції і творчого ставлення до вироблення власного стилю діяльності з опорою на свої сильні сторони. У процесі звітів за період педагогічної практики майбутні вчителі визначають «слабкі місця» у власній теоретичній підготовці, причини емоційного дискомфорту під час проходження педагогічної практики, формують відповідні висновки щодо подальшої корекції та удосконалення власного стилю професійної діяльності.

На формування індивідуального стилю педагогічної діяльності орієнтований розроблений нами психолого-педагогічний тренінг, побудований на засадах активного соціально-психологічного навчання і спрямований на: допомогу майбутнім учителям у самопізнанні; розвиток професійної рефлексії і професійного мислення; формування їх позитивної Я-концепції; вироблення навичок конструктивної професійної взаємодії; розвиток здатності до самозмін та особистісно-професійного саморозвитку; профілактику професійно небажаних рис і якостей. Діяльність тренінгової групи орієнтована на рефлексивні знання, які проходять через досвід кожного

учасника тренінгу. Важливим для нас також є не орієнтація і «підганяння» особистості члена групи під якийсь стандарт, зразок чи шаблон, а досягнення ним індивідуально значимих результатів, стимулювання прагнення кожного бути успішним у професійній діяльності.

Варто зазначити, що велике значення має сформований оптимальний і продуктивний індивідуальний стиль професійної діяльності викладачів, які забезпечують викладання дисциплін на освітньо-професійній програмі, вчителів-наставників під час проходження педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти, їх налаштованість на професійний успіх. Доцільними в означеному аспекті є використання на заняттях практико орієнтованих технологій навчання (ігрових, тренінгових, проектних технологій, кейс-технологій тощо), організація розвивально-творчого освітнього середовища в закладі вищої освіти.

Висновки. Отже, гармонізація особистості майбутнього вчителя передбачає досягнення внутрішньої цілісності, інтеграцію внутрішніх сил, узгодженість різних аспектів «Я», баланс між усіма складниками внутрішнього світу і педагогічною діяльністю та потребує пізнання й розуміння себе, саморегуля-

ції власної діяльності, постійної роботи над собою. У цьому руслі надзвичайно важливе значення має сформований індивідуальний стиль педагогічної діяльності, який детермінує власну стратегію і тактику організації професійної діяльності та сприяє професійній успішності. Засобом гармонізації особистості вчителя є оптимальний стиль педагогічної діяльності, який інтегрує найбільш ефективні способи і прийоми організації професійної діяльності та створює можливості для співпадіння індивідуальних особливостей педагога й вимог професійної діяльності. Важливу роль в опануванні індивідуально своєї системи організації професійної діяльності, становленні індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів на етапі професійної підготовки, відіграють психолого-педагогічні дисципліни, тренінгова практика, спеціально організована педагогічна практика, участь здобувачів вищої освіти у неформальній освіті, науково-дослідницькій та освітньо-волонтерській проектній діяльності, їх самоосвітня діяльність. Тому перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в обґрунтуванні й впровадженні системи роботи з формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутніх учителів на етапі професійної підготовки.

Конфлікт інтересів. Автор підтверджує відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Сергєєнкова О.П. Психологія індивідуальності фахівця освітньої сфери: монографія. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2011. 276 с.
2. Volkova N.P., Tarnopolsky O.B., Olyinik I.V. The individual style of speech of teachers from higher education institutions as an indicator of pedagogical professionalism. *Revista Espacios digital*. 2019. N 40 (17), P. 20. URL: <http://www.revistaespacios.com/a19v40n17/19401720.html>
3. Дубовик С.М. Формування продуктивного стилю професійного спілкування у майбутніх викладачів економіки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2012. 228 с.
4. Савєнкова Л. Продуктивний стиль педагогічного спілкування. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Випуск 13. С.21–28.
5. Тєслєук В.М. Структурні компоненти індивідуального стилю професійно-педагогічного спілкування. *Науковий вісник Національного аграрного університету*. 2005. Вип. 88. С.245–255.
6. Лаврєнтєєва О.О., Крупський О.П. Психолого-педагогічні засади формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх фахівців. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2022. № 2 (24). С.41–49. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2022-2-24-4>
7. Ковалів Ж.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Одеса, 2005. 20 с.
8. Староста В.І., Химич О.І., Оросова Р. Індивідуальний стиль педагогічної діяльності учителя початкових класів: сутність та підходи до трактування. *Збірник наукових праць ЗОШПО*. 2016. № 1 (23). С.1–5.
9. Бугасенко Т. В. Індивідуальність і стиль учителя фізичної культури: навчально-методичний посібник. Суми: ФОП Цьома С. П., 2018. 84 с.
10. Волкова Н.П., Бикова В.О. Індивідуальний стиль професійної діяльності майбутніх психологів: сутність та шляхи формування в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*. 2023. Вип.2 (26). С.32–43. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2023-2-26-4>
11. Колосова С.В. Реалізація технології формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вихователя в процесі фахової підготовки. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 10. С.253–256.
12. Лефтеров В.О., Алексєєв А.О. Методика діагностики стилів професійної діяльності. *Вісник Національного університету оборони України*. 2011. Вип. 4 (23). С.177–182.
13. Лавніков О.А. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх перекладачів: міжнародний контекст. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2021. Вип. 2 (22). С.222–228. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-25>
14. Шама І.П. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх фахівців в умовах цифровізації освітнього середовища університету. *Освіта та педагогічна наука*. 2024. Вип.2 (186). С.94–104. [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2\(186\)-94-104](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2(186)-94-104)
15. Ковальчук В.І. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах інформаційного суспільства. *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент* / ред. М.О. Кириченко, Л.М. Сергєєва. Київ: Інтерсервіс. 2018. С.44–77.
16. Мєшко Г. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. 438 с.

17. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії. Практикум: навчальний посібник. Видання 3-тє, виправлене і доповнене. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. 210 с.
18. Мешко О.І. Практикум з курсу «Загальна психологія»: навчальний посібник. Видання 2-ге, доповнене. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. 152 с.

References

1. Serhieienkova, O.P. (2011). *Psykhologhiia indyvidualnosti fakhivtsia osvithoi sfery* [Psychology of the individuality of an educational specialist]. PP Shcherbatiykh O.V. [in Ukrainian].
2. Volkova, N.P., Tarnopolsky, & O.B., Olyinik, I.V. (2019). The individual style of speech of teachers from higher education institutions as an indicator of pedagogical professionalism. *Revista Espacios digital*, 40 (17), 20. <http://www.revistaespacios.com/a19v40n17/19401720.html>
3. Dubovyk, S.M. (2012). *Formuvannia produktyvnoho styliu profesionalnoho spilkuvannia u maibutnikh vykladachiv ekonomiky* [Formation of a productive style of professional communication among future economics teachers] (Unpublished candidate dissertation). Vadym Hetman Kyiv National Economic University. [in Ukrainian].
4. Savenkova, L. (2014). Produktivnyi styl pedahohichnoho spilkuvannia [Productive style of pedagogical communication]. *The Sources of Pedagogical Skills: Pedagogical Sciences*, 13, 21–28. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2014_13_7 [in Ukrainian].
5. Tesliuk, V.M. (2005). Strukturni komponenty indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuvannia [Structural components of the individual style of professional and pedagogical communication]. *Scientific Bulletin of the National Agrarian University*, 88, 245–255. [in Ukrainian].
6. Lavrentieva, O.O., & Krupskiy, O.P. (2022). Psykhologo-pedahohichni zasady formuvannia indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv [Psychological and pedagogical bases of formation of the future specialists' individual style of professional activities]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and Psychology*, 2 (24), 41–49. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2022-2-24-4> [in Ukrainian].
7. Kovaliv, Zh.V. (2005). *Formuvannia indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnykh dysyplin* [Formation of an individual style of professional activity of future teachers of the humanities] (Extended abstract of candidate dissertation). Odesa, South Ukrainian State Pedagogical University named after K.D. Ushynsky. [in Ukrainian].
8. Starosta, V.I., Khymych, O.I., & Orosova, R. (2016). Indyvidualnyi styl pedahohichnoi diialnosti uchytelia pochatkovykh klasiv: sutnist ta pidkhody do traktuvannia [Individual style of pedagogical activity of a primary school teacher: essence and approaches to interpretation]. *Collection of scientific papers of the ZOIPPO*, 1 (23), 1–5. [in Ukrainian].
9. Buhaienko, T.V. (2018). *Indyvidualnist i styl uchytelia fizychnoi kultury* [Individuality and style of a physical education teacher]. FOP Tsoma S.P. [in Ukrainian].
10. Volkova, N.P., & Bykova, V.O. (2023). Indyvidualnyi styl profesiinoi diialnosti maibutnikh psykhologiv: sutnist ta shliakhy formuvannia v osvithomu protsesi zakladu vyshchoi osvity [Individual style of professional activity of future psychologists: essence and ways of formation in the educational process of a higher education institution]. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 2 (26), 32–43. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2023-2-26-4> [in Ukrainian].
11. Kolosova, S.V. (2016). Realizatsiia tekhnolohii formuvannia indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti maibutnoho vykhovatelya v protsesi fakhovoi pidhotovky [Implementation of technology of forming future tutors' professional activity individual style in the professional training process]. *Young Scientist*, 10, 253–256. [in Ukrainian].
12. Lefterov, V.O., & Aliexsieiev, A.O. (2011). Metodyka diahnostryky styliu profesiinoi diialnosti [Methodology for diagnosing professional activity styles]. *The Bulletin of National Defence University of Ukraine*, 4 (23), 177–182. [in Ukrainian].
13. Lavnikov, O.A. (2021). Formuvannia indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti maibutnikh perekladachiv: mizhnarodnyi kontekst [Formation of an individual style of professional activity of future translators: an international context]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and Psychology*, 2 (22), 222–228. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-2-22-25> [in Ukrainian].
14. Shama, I.P. (2024). Formuvannia indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv v umovakh tsyfrovizatsii osvithnoho seredovyshcha universytetu [The formation of an individual style of professional activity of future specialists in the conditions of digitalization of the university educational environment]. *Education and pedagogical sciences*, 2 (186), 94–104. [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2\(186\)-94-104](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-2(186)-94-104) [in Ukrainian].
15. Kovalchuk, V.I. (2018). Profesiyniy rozvytok pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh informatsiinoho suspilstva [Professional development of teaching staff in the information society]. In M.O. Kyrychenko, & L.M. Serhieieva (Eds.), *Open Education: Innovative Technologies and Management* (pp.44-77). Interservis. [in Ukrainian].
16. Meshko, H. (2018). *Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnikh uchyteliv do zberezhennia i zmitsnennia profesiinoho zdorov'ia* [Theory and practice of training future teachers to maintain and strengthen professional health]. V.Hnatiuk TNPU. [in Ukrainian].
17. Meshko, H.M. (2023). *Vstup do pedahohichnoi profesii. Praktykum* [Introduction to the teaching profession. Practicum]. (3 ed.). V.Hnatiuk TNPU. [in Ukrainian].
18. Meshko, O.I. (2008). *Praktykum z kursu «Zahalna psykhologhiia»* [Workshop on the course «General Psychology»]. (2 ed.). V.Hnatiuk TNPU. [in Ukrainian].

Рукопис надійшов: 24.02.2026

Перше рішення: 27.03.2026

Доопрацьовано (раундів: 1): 01.04.2026

Прийнято до друку: 21.04.2026

Опубліковано онлайн: 30.04.2026

Meshko Halyna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Head of the Department of Pedagogy and Education Management
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Meshko Oleksandr

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Psychology
Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

FORMING AN INDIVIDUAL STYLE OF TEACHING AS A MEANS OF HARMONISING THE PERSONALITY OF A FUTURE TEACHER

Abstract. The article is devoted to an important problem of psychological and pedagogical science – the formation of an individual style of pedagogical activity of a future teacher in the coordinates of harmonization of his personality. The state of research in scientific sources on the problem of forming an individual style of pedagogical activity is analyzed, and the necessity of its formation at the stage of professional training in a higher education institution is substantiated. The study aimed to analyze the peculiarities of the formation of an individual style of professional activity of a teacher in the context of harmonizing their personality, the possibilities and experience of its formation in future teachers in the process of studying psychological and pedagogical disciplines. Based on the analysis of scientific literature and the study of educational practice, the factors and stages of the formation of an individual style of pedagogical activity were identified, and the role and possibilities of psychological and pedagogical disciplines in the studied aspect were outlined and characterized, in particular, the integrated course «Pedagogy», the courses «Psychology», «Age and Pedagogical Psychology», specially organized continuous pedagogical and industrial practices. The experience of working on the formation of the individual style of pedagogical activity of a future teacher is presented. The role of the developed psychological and pedagogical training, which is carried out within the framework of the activities of the Pedagogical Consulting Centre, in the formation of the individual style of pedagogical activity of a future teacher and the harmonization of his or her personality is revealed. Attention is focused on the possibility of forming a pseudo-style of professional activity, the reasons for its development, and ways of prevention are identified. The prospects for further scientific research are outlined, which provide for the justification and implementation of a system of work to form the individual style of pedagogical activity of future teachers at the stage of professional training.

Keywords: professional training, future teachers, individual style of professional activity, formation of an individual style of pedagogical activity, harmonization of the teacher's personality.